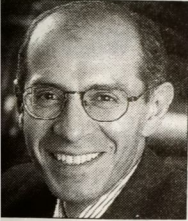

'Bin yıldan uzun...'

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Bin yıl insan zihninin kavrayamayacağı kadar uzun bir zaman. Bir şeyi kavramanın gereksindiği iki ana araç, anımsamak ve mukayese bin yıllık bir zaman söz konusu olunca, ortadan kalkıyor. Bin yılın tarihsel planda neler getirdiğini

anımsamıyor, öyle olunca da herhangi bir mukayese yapamıyoruz. O vakit, bin yıl, soyut bir kavrama dönüşüyor ve zamanın boşluğunda yüzmeye başlıyor. Her şey bir yana, insan, zaman kavramına sahip bir varlık değil. Zamanı ancak, ölçebildiği, çok kısa süreçler olarak algılıyor ve yaşıyor. Bu nedenle, değil bin yıl, birkaç ay bile, anımsanmayan, o büyüklü ve büyük 'geçmiş'in bir parçası olarak kalıyor.

Kaldı ki, ben, bu yazıyı yazmadan önce, Batı'da çok yaygın olan, yıllara göre hazırlanmış ve o yılın siyaset, kültür, toplum, bilim, sanat alanında ortaya çıkan yeniliklerini yan yana gösteren zaman çizelgelerine baktım. Belki, fazla 'snob' bir yaklaşım gibi gelecek, ama 1000 tarihiyle başlayan ve 1999 ile biten yıllar

arasında bugünkü hayatımızı 'doğrudan' belirleyen buluşların, keşiflerin büyük bir bölümü Rönesans sonrasındadır. Hatta, zamanı daha da daraltarak 19. yüzyıldadır demek yanlış olmaz. Bu, zamanın bir süreç olduğunu inkâr etmek değildir. Yani, bir 19. yüzyıl buluşunun arkasında elbette ondan yüzlerce yıl önce atılmış bir adımın katkısı vardır, ama işte onları ne hatırlıyoruz ne de yaşıyoruz. İki nedenden ötürü...

Öncelikle, insan unutan bir yaratık ve asıl gerçeğimiz bu. Bir sonraki buluş hayatımızda uygulamaya başlayınca onun öncesi hiç yaşanmamış gibi yok oluyor. İkincisi, zaman konusunda düşünürken benim gidip gelip dayandığım bir tanım var. David Harvey'in ortaya koyduğu bir açıklamaya göre, modernite, yani 16., 17. yüzyıldan başlayan ve bugüne erişen modernite ve onun buluşları, hız esasına göre çizilen dünya haritasını birkaç kez küçültmüştür. Bu da şunu gösteriyor. İnsanlığın, teknik anlamda, gelişme, değişme hızı geometrik olarak artıyor. Belki bundan sonra bu hız daha da artacak ve logaritmik olacaktır. Bir buluştan ötekine geçiş için yitirilen (belki de kazanılan) zaman artık eskisine göre çok daha az. Bir tek örnek vereyim: İlk baskı kavramı Çin'de 1045'te ortaya çıkıyor. Bunun 'tipo' denilen ve

yaygın olarak kullanılan biçimine ancak 1445'te erişiliyor. Daktilo ise 1872'de geliştiriliyor. Oysa ilk sayısal, tam elektronik bilgisayarın sunuluşu 1946 ve bugün eriştiğimiz nokta ortada.

Bunlar bana üç şey düşündürüyor. Bir: Zamanı kavrayamamaktan ötürü baştan beri var olduğunu sandığımız birçok şeyin ilk kullanılış tarihi çok yakın. O nedenle insanoğlunun çocukluğu çok ama çok uzun sürmüştür. + ve - işaretlerinin kullanımı 1489'da Almanya'da, bugünkü takvim 1582'de, Roma'da Celsius derece sistemi 1742'de İsviçre'de ortaya çıkmıştır. İnsanlık acaba bunları, ama en önemlisi de eriştiği 'hız'la zamanı dönüştürebilecek ve örneğin takvimi değiştirecek midir? Onu yaptığımız anda başka bir boyuta ve uygarlığa geçeceğiz. Gerçek devrim de o olacaktır. İki: Acaba, eriştiğimiz hıza bakılırsa buluşlar arasında geçen zaman azalmakta mıdır? Yoksa görelilik olarak artmakta mıdır; yani gitgide çocuklaşmakta mıyız? Ve üç: Unutmak ve hatırlamak, zaman ve mekân söz konusu olunca, Yahya Kemal'in, bunca lafa gerek kalmadan, şıp diye 'bin yıl' kavramını geçiriverdiği, o esaslı şiiri 'Kar Musikileri'ni okumanın tam yeri değil midir? O zaman şu: Önümüzde de, arkamızda da bir bin yıl yok!